

было раскрыто 3300 преступлений (в 2008 г. - 3294), в том числе непосредственно в банках – 1531 преступление. Каждое шестое раскрытое преступление (всего - 724) – с убытками более чем 100 тыс. грн. (в 2008 г. - 657). Также было раскрыто 137 преступлений с убытками более чем 1 млн. грн. (в 2008 г. - 81).

Следовательно, для обеспечения стабильного роста украинской экономики необходимой является ее детенизация. Она связана с комплексным реформированием системы отношений, которая осуществляется в экономической сфере между государством, предпринимателями и наемными работниками, и должно направляться на устранение тех факторов, которые негативно влияют на экономику.

Механизмами детенизации на современном этапе могут стать: реформирование национальной системы финансового контроля за осуществлением противозаконной деятельности в направлении разработки конкретных инструментов ограничения теневых систем перераспределения финансовых ресурсов за каждым конкретным случаем; формирование специального реестра и общего перечня деклараций с заявленными к возмещению суммами НДС, которые считаются сомнительными; применение минимальных цен на высоколиквидные импортные товары (прежде всего подакцизные) для расчетов и уплаты налогов; создание института представителей таможенной и налоговой службы в зарубежных странах (для обмена информацией о налогообложении внешнеэкономической деятельности украинских субъектов предпринимательства); внедрение мониторинга по внутрифирменным ценам в пределах холдинговых компаний; применение изменений в организационной структуре государственных холдинговых компаний и и др.

Литература

1. Липницький Д. Мистецтво жити в тіні // Контракти – 2009. - №8. С .38-39.
2. www.me.gov.ua Офіційний сайт Міністерства економіки України
3. delo.ua/ekonomika/makroekonomika Офіційний сайт газети «Дело»
4. delo.ua/ekonomika/makroekonomika Офіційний сайт газети «Дело»
5. <http://www.investgazeta.net> Офіційний сайт «Інвест газета»
6. www.ukrstat.gov.ua Офіційний сайт Державного комітету статистики

УДК 336.012

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Бочерова В.О.
Андрєєва В.Г.

На сьогоднішній день якість життя громадян, які досягли пенсійного віку, більшою мірою залежить від пенсійного забезпечення, яке повинно бути спрямоване на гідне забезпечення їх потреб у старості. Тому однією з

найважливіших функцій держави є соціальній захист її громадян, реалізація якої передбачена у Конституції України статтею 46: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основними джерелами існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом».

З вищесказаного слідує, що мінімальна пенсія має дорівнювати прожитковому мінімуму. Треба зазначити, що до 2010 року мінімальна пенсія була нижча прожиткового мінімуму, а з 1 січня цього року вона встановлена у розмірі прожиткового мінімуму для осіб які втратили працездатність (з 1 серпня – 709 грн., з 1 жовтня – 723 грн., з 1 грудня – 734 грн.) [1]. На сьогоднішній день в Україні налічується 13721,1 тис. пенсіонерів, це складає 29,9 % від всього населення країни, а кількість зайнятого населення становить 20191,5 тис. осіб [2]. Таким чином, на утримання одного пенсіонера працює 1,5 особи, а у західноєвропейських країнах - 3,8 особи. Як наслідок, власні доходи Пенсійного фонду України, основну частину яких становлять обов'язкові внески підприємств, установ, організацій і громадян у 2009 році покривали лише 62,2 % усіх видатків фонду, а на січень-серпень 2010 року – 59,4 % (табл.1).

Таблиця 1. Видатки і власні доходи Пенсійного фонду України у 2005-2010 рр.

Показник	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	січень-серпень 2010 р.
Видатки, усього, млрд. грн.	65,5	74,4	101,9	143,5	165,7	125,6
Власні доходи, млрд. грн.	42,2	54,3	76,0	102,0	103,1	74,6
% власних доходів	64,4	73,0	74,6	71,1	62,2	59,4

Складено автором за даними офіційного сайту Пенсійного фонду України [3]

Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні система пенсійного страхування не виконує свого головного завдання: підтримка мінімального рівня життєдіяльності пенсіонерів. Це все свідчить про актуальність проблеми сучасного стану та розвитку пенсійної системи України.

Питання соціального страхування, і зокрема пенсійного, у своїх працях розглядали такі зарубіжні та вітчизняні науковці як В. Борейко, Д. Карамішев, В. Кравченко, О.Максимчук, Л. Момотюк, М. Мних, В. Парнюк, В. Плиса, В. Полуянов, В. Райхер, В. Роцко, В. Серебровський, В. Столяров, С. Юрій та інші. Основними об'єктами їхніх досліджень були сутність пенсійного забезпечення та пенсійного страхування, їхня роль та економічні механізми реалізації, особливості функціонування недержавних пенсійних фондів, але потребує більш детальнішого вивчення сучасний стан та тенденції розвитку пенсійної системи з урахуванням її реформування.

Мета статті – розглянути сутність трирівневої пенсійної системи України, проаналізувати її сучасний стан, дослідити розвиток недержавного пенсійного забезпечення для визначення шляхів вдосконалення пенсійного забезпечення широких верств населення України.

У процесі своєї еволюції пенсійні системи різних країн світу вдосконалювались, й уже з кінця 1980-х років практично в усіх країнах було запроваджено трирівневі системи пенсійного забезпечення, що дає змогу громадянам пенсійного віку отримувати не одну, а щонайменше три різні пенсії.

Запровадження в Україні за досвідом інших держав такої системи було започатковано у 2004 році ухваленням Верховною Радою законів «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і «Про недержавне пенсійне забезпечення». Отже, з 2005 року у країні діє трирівнева система пенсійного забезпечення, що стало початком пенсійної реформи. Така система складається з солідарної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування (перший рівень), накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування (другий рівень) і системи добровільного недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень) (рис.1).

Реформована солідарна пенсійна система побудована на принципах «соціального страхування» та «солідарності поколінь». За рахунок її коштів виплачуються пенсії за віком, за інвалідністю, по втраті годувальника та допомоги на поховання пенсіонерів. Зазначені пенсії призначаються після досягнення особою загальнозстановленого пенсійного віку – 55 років для жінок та 60 років для чоловіків [3].

Суб'єктами солідарної системи є застраховані особи (громадяни), страхувальники (роботодавці і працівники), Пенсійний фонд України, уповноважені банки, а також підприємства, що здійснюють виплату й доставку пенсій. Їх діяльність регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Ресурси солідарної системи (доходи Пенсійного фонду України) складаються з: 1) власних доходів Пенсійного фонду України; 2) ресурсів державного бюджету, які спрямовуються до Пенсійного фонду України на фінансування ряду пенсійних програм, а починаючи з 2008 року, - ще й на покриття дефіциту Фонду; 3) невеликої суми коштів, які надходять до Пенсійного фонду України з інших фондів обов'язкового страхування [4, с.68].

Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні мала запрацювати ще у 2007 році. На жаль, цього не сталося, хоча необхідну нормативно – законодавчу базу сформовано ще декілька років тому – з прийняттям Верховною Радою України Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-VI, в якому визначено три види фондів: відкритий пенсійний фонд, учасником якого можуть бути будь-які фізичні особи, корпоративний пенсійний фонд, засновником якого є юридична особа – роботодавець або декілька юридичних осіб – роботодавців, і професійний пенсійний фонд, засновником якого можуть бути об'єднання юридичних осіб – роботодавців, об'єднання фізичних осіб [5].

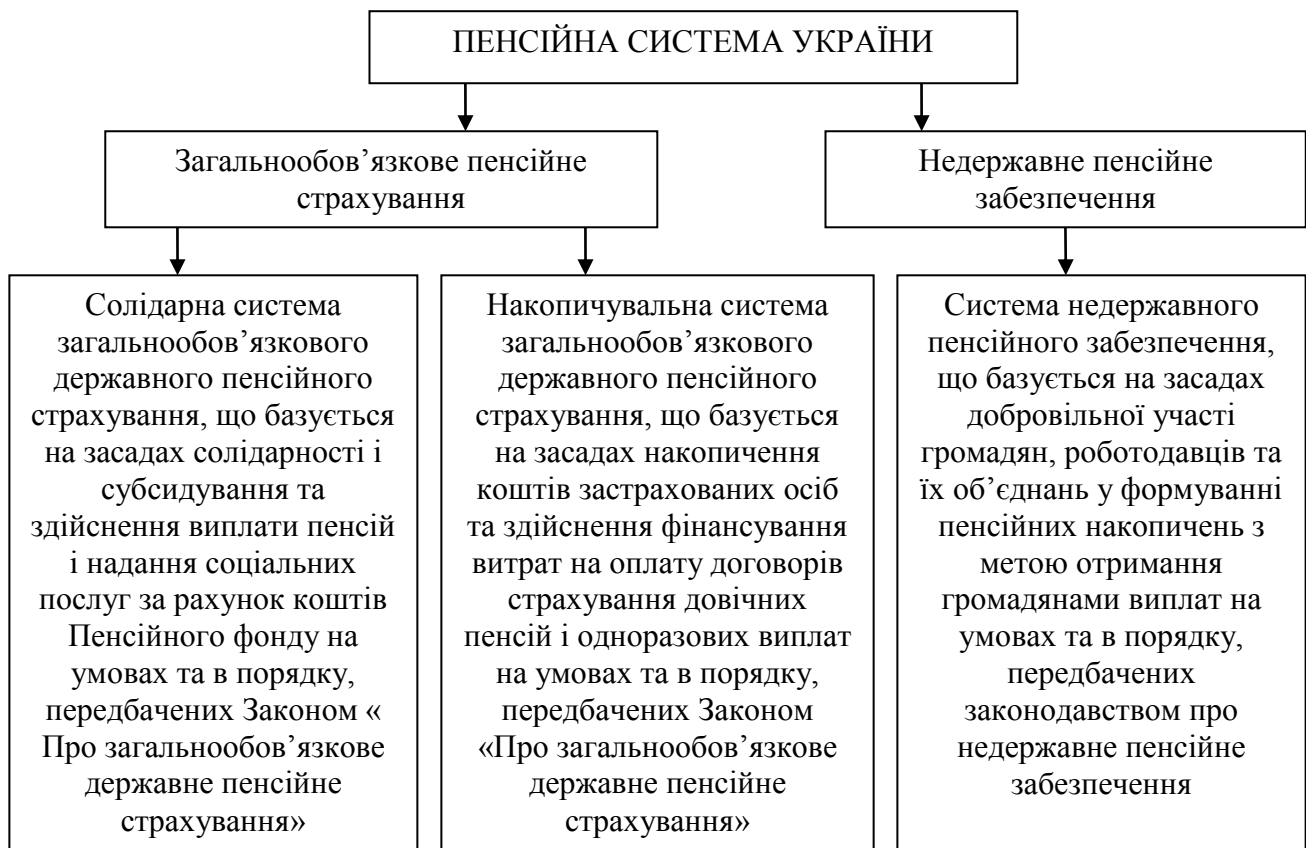

Рис.1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні

Третім рівнем системи пенсійного забезпечення в Україні являється система добровільного недержавного пенсійного забезпечення. Умови життя працівника після виходу на пенсію значною мірою залежать від суми пенсійних виплат з цього фонду. Так, за даними на початок 2010 року середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам всього становив 999 грн., за віком 1039,6 грн., за інвалідністю 848,8 грн., тоді як на початок 2010 року середньомісячна заробітна плата становила 1916 грн. [2]. Таким чином, з виходом працівника на пенсію його місячний дохід приблизно становить 50 % заробітної плати, тому забезпечити собі нормальні житлово – побутові умови за рахунок мізерної пенсії пересічному пенсіонеру дуже важко. Саме тому доцільно працівникам, не покладаючись на державу, відраховувати частину свого заробітку до недержавного пенсійного фонду. Треба відзначити, що жодна країна, навіть найзаможніша, не в змозі забезпечити виплату пенсій своїм громадянам на рівні середньомісячної заробітної плати, не говорячи вже про постсоціалістичні країни, до яких належить і Україна.

Так, на II квартал 2010 року в Україні налічується 107 офіційно зареєстрованих недержавних пенсійних фондів, основна кількість яких знаходиться у м. Києві [6]. Таким чином, в останні роки зростає кількість недержавних пенсійних фондів та їх популярність у населення. Показники розвитку недержавних пенсійних фондів наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Основні показники системи недержавного пенсійного забезпечення

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	II квартал 2010 р.
Кількість недержавних пенсійних фондів	54	79	96	109	110	107
Кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами (тис. осіб)	88,4	193,3	278,7	482,5	497,1	500,1
Кількість укладених пенсійних контрактів (тис. шт.), з них:	30,6	41,5	55,9	62,3	62,5	64,6
З фізичними особами	21,3	28,5	41,2	47,4	48,4	50,6
Фізичними особами-підприємцями	0,01	0,02	0,05	0,08	0,08	0,1
З юридичними особами	9,3	13,0	14,7	14,9	14	13,8
Загальна сума пенсійних внесків (млн. грн.), з них:	36,4	114,4	234,4	582,9	754,6	840,2
Від фізичних осіб	2,2	5,3	14	26	31,8	35,9
Від фізичних осіб-підприємців	0,01	0,02	0,04	0,1	0,1	0,1
Від юридичних осіб	34,2	109,1	220,4	556,8	722,7	804,1
Здійснено пенсійних виплат (млн. грн.)	1,7	4,0	9,1	27,3	90,1	126,9

Складено автором за даними Держфінпослуг України [6]

Отже, кількість пенсійних виплат недержавних пенсійних фондів зросла з 1,7 млн. грн. у 2005 році до 126,9 млн. грн. у 2010 році, різниця очевидна.

Гроші, які накопичуються на рахунку недержавного пенсійного фонду, інвестуються і з часом виплачуються у вигляді додаткових пенсій. Усі учасники фонду забезпечують собі гідні умови життя під час перебування на пенсії, що заохочує працююче населення до участі у недержавному пенсійному фонді. Наведемо невеликий розрахунок. При щомісячному внеску 100 грн., починаючи з 30-річного віку, на час виходу чоловіків на пенсію в 60 років сума внеску становитиме 36 тис. грн., а накопичувальна сума коштів на рахунку – 228 тис. грн. різниця в сумі 192 тис. грн. – це інвестиційний дохід (10 % річних). Отже, вигода є очевидною [7, с.20].

Та все таки стан пенсійної системи України не втішний. Проведені дослідження показали, що основними факторами незадовільного функціонування української пенсійної системи є: складна демографічна ситуація; макроекономічний стан держави; значна «тінізація» виплат працівникам.

Треба відзначити, що сучасному розвитку демографічної ситуації більшості країн притаманне таке явище, як старіння нації. Воно зумовлене тим, що чисельність осіб пенсійного віку зростає, а працездатних – зменшується. В Україні кількість пенсіонерів практично не підвищується, і за прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України та Науково-

дослідницького інституту праці і зайнятості населення до 2050 року вона суттєво не змінюватиметься і складатиме приблизно 13 млн. осіб. Проте спостерігається значне зменшення чисельності осіб працездатного віку, що зумовлене низьким рівнем народжуваності та високим рівнем смертності саме у цьому віці, особливо серед чоловіків [8, с.18].

Так, кількість осіб працездатного віку у 2009 році зменшилась, у порівнянні з 2008 на 354,1 тис. особи, а кількість пенсіонерів на 69,2 тис. осіб [2]. Як бачимо кількість працездатного населення зменшилась у 5,1 разів більше ніж кількість пенсіонерів. У багатьох країнах негативний вплив старіння нації на функціонування пенсійної системи зменшують за рахунок підвищення віку виходу на пенсію. Так, у деяких країнах із соціально орієнтованою ринковою економікою пенсійний вік на 5-10 років більший ніж в Україні. Таким чином, у нашій країні планується підвищення пенсійного віку для жінок до рівня чоловіків, тобто до 60 років. Це пояснюється тим, що очікувана тривалість життя жінок становить 74,86 років, а чоловіків – 63,79 років [2].

Ще одним фактором, який негативно впливає на розвиток пенсійної системи України, є значна «тінізація» виплат працівникам. Вона полягає в тому, що роботодавці, виплачуючи заробітну плату своїм працівникам, приховують її від оподаткування і не сплачують внесків до фондів соціального страхування. Це пов'язано, на сам перед, із великим «соціальним навантаженням» на трудові виплати працівникам, яке для роботодавців складає понад 37%, а для працівників - понад 3%, тобто в сумі – понад 40% (близько 35% - внески до пенсійного фонду і понад 5% - внески до інших фондів соціального страхування). Роботодавцям не вигідно виплачувати заробітну плату легально, оскільки вони несуть значні додаткові витрати, пов'язані з соціальним страхуванням своїх працівників, а працівникам, зважаючи на низький рівень заробітних плат, вигідніше отримувати вищу заробітну плату нелегально, ніж набагато нижчу, але легально. Тому виплата працівникам зарплат нелегально, без оподаткування і перерахування внесків до фондів соціального страхування, є надзвичайно поширеною практикою [7, с.20].

Як бачимо, пенсійна система України на сьогоднішній день має чимало недоліків. На нашу думку, держава повинна як найшвидше покращити стан пенсійної системи. Так у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 14.10.2009 р. № 1224-р “Про схвалення Концепції подальшого проведення пенсійної реформи ” представлено шляхи та засоби удосконалення пенсійної системи та подальшого проведення пенсійної реформи за такими напрямками: забезпечення стабільного функціонування пенсійної системи; забезпечення соціальної справедливості у солідарній пенсійній системі; формування ефективної, надійної системи недержавного пенсійного забезпечення; удосконалення та спрощення механізму функціонування та забезпечення зрозумілості пенсійної системи для громадян і роботодавців; забезпечення громадського контролю за функціонуванням Пенсійного фонду України; уніфікація пенсійного законодавства.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, в роботі пропонуються наступні напрямки вдосконалення пенсійної системи України. А

саме, для забезпечення стабільного функціонування пенсійної системи необхідно: посилити платіжну дисципліну стосовно сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України; забезпечити встановлення адекватності, обґрунтованості та прийнятності рівня фіскального навантаження на фонд оплати праці; розширити базу нарахування страхових внесків, у тому числі за рахунок легалізації зарплати та підвищення її рівня, скорочення неповної зайнятості та безробіття; вдосконалити законодавство в частині повноважень здійснення державного нагляду в системі накопичувального пенсійного забезпечення.

Напрямами забезпечення соціальної справедливості у солідарній пенсійній системі необхідно: удосконалити порядок перерахування пенсій працюючим пенсіонерам; ліквідувати диспропорції у пенсійному забезпеченні, зумовлені збереженням спеціальних пенсійних програм для деяких категорій громадян, якими встановлено окремі умови пенсійного забезпечення, та поетапно здійснити перехід до єдиних правил призначення пенсій; упорядкувати розміри надбавок і підвищень до пенсій для різних категорій осіб залежно від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з метою уникнення застосування різних підходів до визначення їх розміру.

Для формування ефективної, надійної системи недержавного пенсійного забезпечення доцільно: розширити напрями інвестування пенсійних активів за наявності сприятливих умов на фондовому ринку та макроекономічної стабільності; привести програми добровільного пенсійного забезпечення, виконання яких регулюється окремими законодавчими актами, у відповідність з вимогами Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення”; прирівняти порядок оподаткування пенсійної виплати, що здійснюється одноразово, до порядку оподаткування пенсії на визначений строк, які виплачуються з недержавного пенсійного фонду; здійснити заходи щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування; уніфікувати структуру, правила та вимоги до функціонування обов’язкової і добровільної складової частини системи накопичувального пенсійного забезпечення; активізувати участь роботодавців у системі недержавного пенсійного забезпечення; здійснити додаткові заходи щодо захисту коштів учасників системи накопичувального пенсійного забезпечення від знецінення, втрат та інших ризиків з метою посилення довіри населення до системи накопичувального пенсійного забезпечення; забезпечити розроблення та виконання обов’язкових професійних пенсійних програм для окремих категорій осіб, зайнятих на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці, що дають право на призначення пенсій за віком на пільгових умовах або за вислугу років, з одночасним здійсненням заходів щодо створення роботодавцем безпечних для здоров’я робочих місць, та для тих працівників, яким роботодавець не може забезпечити або не забезпечив безпечних та нешкідливих умов праці.

Основними заходами удосконалення та спрощення механізму функціонування і забезпечення зрозумілості пенсійної системи для громадян і роботодавців, забезпечення громадського контролю за функціонуванням

Пенсійного фонду України є наступні: стандартизація, автоматизація та централізація технологічних процесів в солідарній та обов'язковій накопичувальній системі пенсійного страхування; запровадження стандартів оприлюднення показників, що характеризують поточний стан функціонування пенсійної системи, а також прогнозів її розвитку; підвищення рівня обізнаності громадян щодо пенсійної реформи шляхом проведення ефективної інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, роботодавців, профспілок, юридичних осіб, зокрема щодо переваг та ризиків функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення.

Крім того, для створення універсальної та зрозумілої для громадян законодавчої бази подальшого реформування національної пенсійної системи необхідно її уніфікувати за однорідними групами правовідносин, скасувавши практику врегулювання умов пенсійного забезпечення деяких категорій громадян окремими законодавчими актами, тобто питання пенсійного забезпечення повинні регулюватися виключно законами.

Таким чином, підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що сьогодні пенсійна система України перебуває в надзвичайно складному становищі і не забезпечує пенсіонерів необхідним обсягом доходів (пенсій) для підтримки задовільного рівня життя. Розроблені у роботі шляхи вдосконалення пенсійної системи України сприятимуть забезпеченню належного рівня соціального захисту осіб пенсійного віку.

Література

1. Закон України «О Государственном бюджете Украины на 2010 год» от 27.04.2010 № 2154-VI.
2. Офіційний сайт державного комітету статистики: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційний сайт пенсійного фонду України: <http://www.pfu.gov.ua>.
4. Мельничук В.Г. Тенденції розвитку пенсійної системи України // Фінанси України. – 2010. - №4. – С. 66-76.
5. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 №1057-VI.
6. Офіційний сайт Держфінпослуг України: <http://www.dfp.gov.ua>.
7. Полозенко Д.В. Розвиток пенсійної системи України // Фінанси України. – 2009. - № 10. – С. 18-26.
8. Загородній А.Г., Пилипенко Л.М. Проблеми та шляхи вдосконалення пенсійної системи України // Фінанси України. -2010. - №6. – С. 15-24

УДК 341.221:341.24(477:470+571)

МОСКВА-КИЕВ: ВХОЖДЕНИЕ Г. СЕВАСТОПОЛЬ В СОСТАВ УКРАИНСКОГО ГОСУДАРСТВА (1954-1997 ГГ.)

Буряк Ю.Ю., Красноперов В.Н.
Лихачева Л.Б., Завадский В.Н.

Город-герой Севастополь является геополитическим объектом. Ввиду своего географического положения в центре Черноморского бассейна, он сразу